

СТАНОВИЩЕ

за защита на дисертация на тема: „Личностни предиктори на
преживяването благополучие“
за получаване на научната степен „Доктор на науките“
по професионално направление 3.2 Психология (обща психология – обща и
възрастова психология) на
проф. д-р Маргарита Ангелова Стефанова-Бакрачева
Автор: проф. д.пс.н. Людмил Георгиев

Представеният за защита дисертационен труд е посветен на една колкото изследователски предизвикателна, толкова и всекидневно перманентна като значимост за живота на всеки човек психологическа проблематика. Признавам си, че през годините съм рецензирал над 120 дисертации и хабилитационни конкурса, което ми дава основание да кажа без преувеличение: „Рецензирам, следователно съществувам!“ , но отдавна, много отдавна не ми е попадал такъв дисертационен труд, с който се заявява основателната претенция да бъде получена степената „Доктор на науките“. Ако отбележа факта, че напоследък големите докторати някак си са извън университетската „мода“, то пред очите ни веднага се появява едно твърде важно обстоятелство, което говори достатъчно само по себе си. Става дума за това, че Маргарита Бакрачева фактически е извървяла своето научно израстване – тя е професор и достатъчно известна и авторитетна авторка, но от гледна точка на нейната академична добросъвестност това изглежда не е достатъчно, поради което е решила, че е време да кандидатства и за получаване на степената „Доктор на науките“. А това говори за една безкомпромисно положителна университетска идентичност, което заслужава само адмирации, още повече, че желанието е категорично подплатено с този наистина уникален дисертационен труд. Да,

може би подобна обобщаваща оценка идва малко предварително, но си мисля, че тя е абсолютно адекватна на положените от авторката усилия.

Разбира се, че на пръв поглед текстът е разположен в особените граници на общата и възрастовата психология, и психологията на здравето, но може би увреденото ми мислене провижда зад тази очевидност и онази несъмнено логична и закономерна всеобхватност на екзистенциалната проблематика. Ако перифразирам Виктор Франкъл, който казваше, че „всяка психотерапия по същество *е и* екзистенциална психотерапия“, то изглежда безспорно и твърдението, че по същество всяка психологическа проблематика *е и* екзистенциална проблематика. Смятам, че тъкмо това послание, макар и неексплицирано категорично, но пък подразбиращо се като внушение, е и един от фундаменталните приноси на дисертацията, за което си позволявам да поздравя проф. Маргарита Бакрачева.

В структурно отношение работата е представена чрез увод, три глави, заключение, литература и приложения, разположени в обем от 309 стандартни страници, в които са включени 135 фигури и 160 таблици. Използвани са впечатляващите 452 литературни източника, от които 29 на български и 423 на английски език, всички релевантни към изследваната проблематика. С други думи, по този формален показател дисертационният труд отговаря на утвърдените изисквания към подобен тип разработки. И не само – и текстът, и приложената от кандидатката документация съответстват на наукометричните изисквания на ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ, което е важно условие при рецензирането както на дисертационни разработки, така и на хабилитационни конкурси.

Със сигурност няма да бъде преувеличено, ако кажа, че дисертантката използва оригинален подход в изложението на своята разработка – първоначално е представено общо описание на дисертационния труд, а още във въведението, освен наблюденията върху актуалността на проблематиката, са изведени основните акценти на това

теоретико-емпирично изследване. Става дума за теоретичния акцент на изследването, а именно използването на централния термин „преживявано благополучие“ и „благополучие“, термин, който според авторката обхваща оптималното личностно функциониране и себерегулация, чиито компоненти задават в изчистен вид съдържанието на психичното благополучие, докато социалното благополучие не заема централно място в изследователската стратегия на авторката, което е обяснимо, тъй като връзките с другите и средата са достатъчно представени в компонентите на психичното благополучие.

В увода, освен това, проф. Бакрачева споделя и ситуацията, в която провежда самото изследване – периода на пандемията от Ковид 19, другата продължаваща криза, породена от войната между Русия и Украйна, и случилите се през това време природни бедствия. Сами по себе си това са наистина драматични екзистенциални кризи, които се представят като уникално изследователско предизвикателство за психолозите по света, а авторката е успяла да проследи тяхното влияние в българския културен контекст, което прави текстът твърде значим не само като теоретико-емпирично изследване, но и с безценни практически хоризонти за работа на българските психолози като цяло, а защо не и за психотерапевтите.

В първата глава авторката споделя оригиналния си теоретичен модел, чрез който да бъдат очертани не само параметрите на психичното и преживяваното благополучие, но и на самото емпирично изследване. Ще си позволя да спестя интерпретацията на другите компонента в този модел, тъй като вероятно те ще намерят място в другите рецензии и становища, спирайки се, по обясними причини, на майндфулнес, а също на смисъл на живота и търсене на смисъл. Вярно е, че майндфулнес няма точен превод на български език, но пък идеята за осъзнатост е пряко свързана не толкова с източните, колкото по-точно и конкретно с будисткия и дзенбудисткия психологически модели, а включването му в дисертацията очевидно ме

изпълва със зле прикрито задоволство. Защото фундаменталният будистки и дзенбудистки акцент върху осъзнатостта присъства не само в техния общотеоретичен психологически контекст, но по същество е и в основата на медитацията като практическия метод на тези теоретични учения. Що се отнася до основополагащата екзистенциална функция на проблема за смисъла на живота и търсенето на смисъл, то наистина тяхната емпирична концептуализация е твърде проблематична, но пък проф. Бакрачева е споделила достатъчно проучвания, които по недвусмислен начин показват пряката им кореспонденция с проблема за психичното и преживяваното благополучие.

Във втората глава е представен дизайна на изследването – обект, предмет, цел, 5 задачи и 5 хипотези на изследването. Впечатляващ е и обема на изследователските методи, чието подробно описание ще спестя, тъй като то ще надхвърли изискуемия обем за едно становище, но ще кажа категорично, че те са релевантни по отношение на задачите и хипотезите на изследването. Освен това, техният избор говори предостатъчно за твърде богатата психологическа и изследователска култура на проф. Бакрачева.

Третата глава е посветена на анализ и интерпретация на получените резултати от емпиричното изследване. Тук прецизно са представени огромното множество конкретни взаимовръзки между компонентите на психичното и преживявано благополучие. Изключително важно е да се има предвид, че приложеният холистичен подход към изследване на благополучието няма само евристична научна стойност, а формулираният на негова основа динамичен модел за измерване и поддържане на благополучието притежава своята безспорна практическа значимост, чрез която, както споменах и в началото, българските психолози и терапевти могат да открият солидна основа за своите намеси в живота на хората с оглед подобряване на неговото качество, тоест преживяването на психично

благополучие. И не на последно място по значимост – идеята за ученето, която в моите разбирания отново е препратка към будизма и дзенбудизма, макар и недакларирана в дисертацията, очертава и една твърде възможна перспектива пред българската психология, а именно интегрирането в нея и на онези хилядолетни азиатски психологически теории и практики, което е характерно особено за американската, а в известен смисъл и европейската психология през втората половина на XX-ти век, а що се отнася до психоанализата, тоест концепцията на Питър Фонъги и Антъни Бейтман за ментализацията, и за първите десетилетия на XXI-ви век.

Едно от важните изисквания при рецензирането на дисертации и хабилитационни конкурси е споделянето на съвпадение или разминаване между авторската и тази на рецензента позиция за приносите. В случая мога да кажа, че такова съвпадение е налице – проф. Бакрачева съвсем адекватно е формулирала своите безспорни приноси, но заедно с това и достатъчно обрано, което говори отново за собствените ѝ качества. Бил съм рецензент на дисертации и конкурси, в които авторите бяха лишени от подобна на проф. Бакрачева акуратност и извеждаха приноси, с които сякаш кандидатстват за Нобелова премия по психология. Повтарям – този случай е съвсем различен.

Другото важно изискване са изискуемите забележки към автора, било на дисертация, било на участник в хабилитационен конкурс. В случая мога съвсем откровено да споделя, че нямам забележки, но пък имам една не толкова препоръка, колкото желание, ако, разбира се, авторката го приеме. Става дума за евентуалната перспектива при едно задължително за мен публикуване на дисертацията като монографичен труд, да бъде подчертана фундаменталната значимост на екзистенциалните преживявания по отношение на психологическата проблематика като цяло, а също така и контурите на едно бъдещо взаимодействие между нашата българска психология и споменатите азиатски психологически теоретични

модели и психологически практики. Разбира се, това е само лично пожелание и по никакъв начин не обвързва свободата на избор на проф. Бакрачева в тази бъдеща книга.

В заключение, имайки предвид безспорната обща, психологическа и изследователска култура на проф. Маргарита Ангелова Стефанова-Бакрачева, цялостният приносен характер на дисертацията ѝ „Личностни предиктори на преживяваното благополучие“, нейният научен, преподавателски и творчески авторитет, си позволявам да препоръчам на членовете на дълбоко уважаемото жури да ѝ даде желаната от нея научна степен „Доктор на науките“ в професионално направление 3.2 Психология (обща психология – обща и възрастова психология). Считаю, че това ще бъде адекватна оценка за нейната изследователска, преподавателска и творческа дейност.

19.10.2023 г.

С о ф и я

Автор:

(проф. д.пс.н. Людмил Георгиев)